

Významné zasedání sociologů socialistických zemí

Koncem září 1979 se v Bulharsku (v Loveči u Plevnu) sešla konference pracovních skupin a autorských kolektivů ze šesti socialistických zemí (BLR, MLR, NDR, PLR, SSSR a ČSSR), která hodnotila výsledky a projednávala plán další práce v rámci rozsáhlého mezinárodního sociologického výzkumu *Sbližování dělnické třídy a inteligence*.

Organizační základnu tohoto komparativního výzkumu tvoří dohody o mnohostranné spolupráci Akademií věd socialistických zemí, konkrétně pak plán spolupráce zajišťovaný XVI. problémovou komisí této mnohostranné spolupráce. Na výzkumu participují pracovníci státních (akademických) i stranických vědecko-výzkumných pracovišť z jednotlivých zemí (Ústav sociologie Bulharské akademie věd, Ústav společenských věd ÚV Maďarské SDS, Akademie společenských věd při ÚV SED NDR, Ústav filozofie a sociologie PAV, Ústav sociologických výzkumů AV SSSR, Ústav pro filozofii a sociologii CSAV a SAV). V průběhu uplynulého období se 1. a 2. pracovní skupina problémové komise (sociální vývoj dělnické třídy a sociální vývoj inteligence) spojily k přípravě a uskutečnění uvedeného výzkumu. Jejich společná práce přinesla v roce 1979 první konkrétní výsledky — ukončení terénního sběru dat k výzkumu *Sbližování dělnické třídy a inteligence*, a to podle jednotné metodiky ve všech zúčastněných zemích a ve stejném časovém období. (V období od května do září 1979 byl sebrán materiál od více než 13 000 respondentů.) Poslední jednání, o němž stručně referujeme, bylo věnováno podrobnému zhodnocení výzkumu v etapě terénního sběru dat a především projednání programů interpretace. V těchto souvislostech byla znovu posuzována základní teoretická a metodologická východiska.

Samo téma výzkumu určuje jeho klíčové postavení v sadě empirických výzkumů uskutečňovaných v letech 1976 až 1980 v rámci společných plánů spolupráce sociologů socialistických zemí.

I když již v průběhu příprav metodiky výzkumu bylo zjevné, že v jednorázovém šetření plánovaném na rok 1979 není možné zachytit vlastní proces sbližování dělnické třídy a inteligence a že i objekt výzkumu je limitován tak, že zachycuje jen některé jejich skupiny, byl název zachován jako výraz optimistického předpokladu možného pokračování a rozšíření této výzkumné práce.

V současné době shromážděné empirické údaje zachycují existující stav sociálního rozvoje dělnické třídy a inteligence v průmyslových závodech, a to z hlediska obsahu práce a postojů k práci, úrovně vzdělání a kvalifikace, materiálních podmínek života, volného času, veřejné a politické aktivity a způsobu sociální reprodukce jednotlivých sociálních skupin zařazených do výzkumu.

Použitá metodika je výsledkem dlouhé a intenzivní práce a rozsáhlých diskusí. Většina účastníků jednání v Loveči konstatovala, že se v řešitelském kolektivu vytvořila velmi kritická, otevřená a soudružská atmosféra, která výrazně přispívá k pozitivním efektům realizace výzkumného projektu. Tak například z původně navržených pěti technik byly v konečné verzi projektu zachovány tři: jednotný přehled statistických údajů zachycujících ekonomický a sociální vývoj zúčastněných zemí od r. 1945, „expertní“ ocenění pracovního místa a dotazník pro rozhovor. Výběr byl v zásadě koncipován jako několikastupňový, kvótní, zachovávající proporce podle průmyslových odvětví a úrovně kvalifikace dělníků a inteligence.

Jako u všech mezinárodních komparativních výzkumů bylo i zde nutno řešit řadu problémů. Patří mezi ně například otázka komparability empirických dat získaných podle jednotné metodiky (např. stejně formulovanými zavřenými otázkami v dotazníku) v různých zemích, kde například formy určitých aktivit (kulturní aktivity, veřejná a politická činnost, způsoby trávení dovolené apod.) jsou různé, či kde tytéž

druhy činností mají jiný sociální a kulturní význam. Tato otázka byla mnohokrát diskutována, nicméně její řešení bylo především pragmatické, tj. metodika výzkumu vychází z předpokladu, že komparabilita dat je založena na využití unifikované techniky výzkumu.

Jiným takovým problémem je generalizace získaných výsledků: Jak na základě získaných poznatků formulovat sociologickou výpověď o sledované situaci v socialismu obecně, tj. bez uvažování rozdílů dat a konkrétně historické situace jednotlivých zemí? I tento problém zůstává zatím nevyšetřen, respektive většina účastníků projektu preferuje „tradiční postup“, při němž jsou získané poznatky interpretovány jen podle jednotlivých zemí.

Další z častých problémů obdobných výzkumů, tj. problém sjednocení postupu zpracování dat a jejich interpretace, byl naproti tomu úspěšně řešen. Zásahu na tom má hlavně rozhodnutí o jednotném zpracování dat v jednom výpočetním středisku. Pro československou sociologii je významné, že toto jednotné zpracování bylo svěřeno Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV a dosud provedené přípravy jsou všemi účastníky výzkumu velmi pozitivně oceňovány.

Celkový význam poslední konference spočívá i v tom, že byla určitým předělem v dosavadní práci na mezinárodním výzkumu *Sbližování dělnické třídy a inteligence*. Uzavřela etapu přípravy a projektování výzkumu, včetně terénního sběru dat, a otevřela prostor pro interpretaci získaných dat. V tomto směru byl význam zasedání autorských kolektivů oceněn jak při ukončení vlastního zasedání, tak v oblastech ústředního i krajského stranického tisku v Bulharsku.

Jednou z nejpozitivnějších zkušeností, kterou při hodnocení ukončené práce, při přípravě výzkumu a terénním sběru dat zdůrazňovali všichni účastníci jednání, bylo potvrzení nezbytnosti spojení vědecko-výzkumné práce v sociologickém výzkumu se společenskou praxí, zvláště pak s činností stranických orgánů. Tato zkušenost platí i pro ČSSR: i v etapě realizace výzkumu poskytly okresní a krajské stranické orgány Ústavu pro filozofii a sociologii značnou pomoc při vlastním sběru dat v jednotlivých podnicích.

Pokud jde o další plány pracovních skupin participujících na výzkumu, jsou v zásadě vymezeny tím, že tyto pracovní skupiny vytvořily několik autorských kolektivů, které připraví hlavní publikace, plánované na léta 1981–1985. První souhrnná publikace z výzkumu má být hotova v roce 1981, v roce 1983 mají být publikovány tematické monografie (členěné podle základních problémových okruhů) a v r. 1984 poslední z uvažovaných prací, založená na komparaci dat ze všech zúčastněných zemí.

Příští zasedání autorských kolektivů ustavených v rámci výzkumu je plánováno na rok 1980 v ČSSR.

Antonín Matějovský

Seminář „Současný vývoj programů pro potřeby sociologů“

Metodologická sekce Československé sociologické společnosti při ČSAV uspořádala ve dnech 8.–12. 10. 1979 ve Štítně seminář o programech pro potřeby sociologie. Předmětem jednání byly tyto tematické okruhy:

- ukázky a zhodnocení možností licenčně zakoupených programů pro analýzu dat
- informace o tvorbě programů pro potřeby sociologie na jednotlivých pracovištích
- formulace požadavků na program, na jeho obsah a formu, vstupy, na možnosti manipulace s daty, na uživatelský jazyk i na úplnost, přehlednost a grafickou úpravu výstupů
- požadavky na dokumentaci programů, na manuály i na vysvětlení metod v programech používaných.

Tricet účastníků semináře absolvovalo velmi náročný, ale na informace velmi bohatý týden. Denní sedmihodinový přednáškový program byl každý večer doplněn